

I augusti i år 2010 gjordes ett av de mest sensationella svenska arkeologiska fynden från folkvandringstid på mycket länge. Detta, eller snarare dessa, gjordes i Sandby borg på sydöstra Öland. Fyndet bestod av hela sex skilda depositioner av reliefspännen från slutet av 400-talet och början av 500-talet e kr. Dessa dräktspännen som är förgyllda silversfibulor rikligt ornerade i Nydam-stil eller i stil I, de första av de germanska konststilarna, tillhör de allra mest konstfullt bearbetade föremål från dessa tidsperioder i Skandinavien. Tidigare fanns endast tre liknande praktfulla spännen kända från Öland, samt två andra reliefspännen, som är i enklare utförande.

Tre av spännena är dekorerade i Nydam-stil och bör vara tillverkade i slutet av 400-talet, de övriga tre är ornerade i stil I och bör därför vara tillverkade under den första hälften av 500-talet. Två av spännena, de med en rektangulär huvudplatta (depå 3 och 5) torde härröra från det danska området, enligt Ulf Näsman. Denna typ av reliefspännen finns också på det svenska fastlandet och i anglo-saxiska områden på de Brittiska öarna. De övriga fyra spännena från Sandby borg är av öländsk/gotländsk typ, med halvmåne-formig huvudplatta, vilka har mer gemenskap med spännen från de kontinentalgermanska och baltiska områdena.

Tidigare har bl a Ulf Näsman och Bente Magnus uppmärksammat att de gotländska och öländska reliefspännena med fågelfriser (vilket ingen av de från Sandby har, men den som tidigare hittats i Össby) har en ornamentik som visar på ett mycket starkt och konkret gotiskt inflytande och både Näsman och Bente tänker sig att dessa kan ha tillverkats av just gotiska hantverkare på de båda öarna. En sådan fibula från Ethelhem på Gotland har runor på undersidan av spännet, där det står "Mik Merila worta": Merila gjorde mig, vilket faktiskt stöder en sådan tanke, då namnet Merila inte kan sägas vara av skandinavisk typ, utan i stället kan visas vara ett östgotiskt mans namn.

Reliefspännen förefaller ha burits en och en i Skandinavien och inte som på kontinenten där de bar i par. De kontinentala spännena är också i allmänhet mindre än de skandinaviska. Spännena tycks också ha burits av kvinnor, vilket också finns avbildat på några skulpturer av guldgubbar från Sorte Mull, på Bornholm och Helgö i Mälaren, vilka avbildar kvinnor med sådana spännen och de yngre formerna av sådana – ryggknappsspännen.

Bente Magnus menar att reliefspännen av den typ som hittats i Sandbyborg burits av mycket speciella kvinnor (sierskor/völvor – prästinnor) vid särskilda rituella ceremonier, vilket på flera olika sätt passar in i den miljö och kontext som Sandby borg och de övriga fornborgarna utgjort och placerats i.

Jan-Henrik Fallgren Aberdeen, den 23/9 2010.